

הִלְכוֹת תַּפְלִין סִימָן ל"ב

כְּדִי שִׁהִיּוֹ ד' רַאשֵׁיהּ נְרָאִין לְכָל: מַא (קפ"ט) *לַאָרֶף וְרַחֵם הַבְּתִים *וְגַבְהָן *אִין לוֹ (ס) שְׁעוֹר: מ"ב *מִשְׁיָן שֶׁל תַּפְלִין (קצ) הִלְכָה לְמַשָּׁה מְסִינִי שִׁיעֵשֶׂשָׁה בְּעוֹר הַבְּתִים שֶׁל רֹאשׁ (קצא) כְּמִין שִׁי'ן (קצב) בּוֹלֶטֶת (קצג) מְקַמְטִי (סא) הַעוֹר, אֶחָד מִימִינוֹ וְאֶחָד מִשְׂמָאלוֹ. (קצד) יִשָּׁל (סב) יְמִין הַמִּנְיָח שֶׁל שְׁלֹשָׁה רֵאשִׁים וְשֶׁל שְׂמָאל הַמִּנְיָח שֶׁל (סג) אֲרָבַע רֵאשִׁים: הִגֵּה מִיָּהוּ אִם הִפֵּךְ (קצה) אֵינּוּ נִפְסַל (מדרכי וסמ"ג וְהו"ט פּוֹק הַקּוֹמִץ): מַג *חַרִּיץ (קצו) שֶׁל שִׁי'ן דִּהֲיַנּוּ חֲדָה לְמַטָּה (קצז) יִגִיעַ עַד מְקוֹם הַתָּפָר: שֶׁבִיא הַרֹאשׁ

ל' השעור בשם הר"ף
הסמ"ג וספ"י אורח"ח
חיים בשם רב האי
נאמן מ' מנחות לה
ב' תוספת שם בשם
שמואל רבא ור"איש
והפניתי ס' מנחות לה
לפרוש הלש' מקמיש'ם
לשביא ר"איש

בְּאֵר הַיִּטָּב

יְחַבֵּטל תּוֹרַת תַּפְלִין, שֶׁכְּנֵה"ג עֵין ע"ת: (ד) שְׁעוֹר. וּמ"מ יֵשׁ לְחַשׁ לְדַבְרֵי הַגֹּאֲוִים שֶׁלֹּא לְעִשׂוֹתָן קַטְנִים מְרֻבָּבִים שְׁנֵי אֲצָבוּעוֹת, בֵּין שְׁלִירָד בֵּין שְׁלִירֹאשׁ, ב"י ב"ח ל"ח מ"א, וְהִנְנוּ הַתּוֹרָא לְמַשָּׁה. וְנִשׁ לְמַחֲזוֹת בְּעוֹבְרֵי דְרָכִים שֶׁמְתַקְּנִים לָהֶם תַּפְלִין קַטְנִים מַאֲד, כִּי מְבַרָר מַשִּׁים שְׁצָרִיקִים לְהִיּוֹת רַחֲבִים יוֹתֵר מְאָדָּע וְאֵם לֹא פּוֹסְלוֹין הֵם, ע"ח ע"ש: (סא) הַעוֹר. וְלֹא עַל־יָדֵי דְפוֹס, ט"ז וּב"ח ע"ח עמ"א: (סב) יְמִין הַמִּנְיָח. וְאֵם הוּא אִטֵּר לֹא יִשְׁנֵהוּ, וּבְחֵר יְמִין וְשִׁמְאֵל דְּעֵלְמָא אוֹלִיָּן, מ"א: (סג) ד' רֵאשִׁים. ב"ח וּע"ח וְהַמ"מ פְּסוּקֵי דְצִרְיָה לָהֳרָה שֶׁלֹּא יִגִיעַ הַיִּידִידִין לְמַטָּה בְּשִׁי'ן. וּמ"א פֶּסֶק דְצָרִיקִים לִגְעַי הַיִּידִידִין לְמַטָּה בְּשִׁי'ן ע"ש וְכ"פ הַרְמ"א סִטְףָּן מ"ג.

מְשָׁנָה בְּרִירוֹהָ

(קנא) כִּי עַל־כְּלָפִינִים צָרִיף הַבְּדֵל מֵעַט בֵּין הַבְּתִים, שִׁהִיּוֹ הַחַרְיִיצִין נִכְרִים מֵמֵשׁ. וְכֵן הַחַיִּי-אָדָם מֵאֵן בְּמַעֲשֵׂה הַסּוֹפְרִים שֶׁמְדַבְּקִין הַבְּתִים וְטָחִין אֶת כָּל הַבֵּית בְּטֵיטֵה אוֹ בְּגִלְגָּלֵי' רַק שְׁעוֹשִׂין רֶשֶׁם הַבְּגִלְגָּלֵי'ן. וּמֵה גַם דְּלִכְתַּחְלָה בְּעֵינַי שִׁהִיּוֹ הַחַרִּיץ מוּגִיעַ עַד לְמַשָּׁה, וְעֵינַי בְּבִאוֹר הַלֵּכָה. וְכִלְשֵׁן הַסּוֹפְרִים שְׁתּוֹלוֹין עוֹר עַל הַר' בַּתִּים וְרֹשְׁמִין בוֹ חַרְיִיצִין בְּסַפִּין שֶׁתַּהֲיֶה נְרָאֵה כְּאַרְבְּעָה בַּתִּים דְּפָסוּל, (קנא) דַּעֲלִי-יָדֵינָה נַעֲשֶׂה תַפְלָה שֶׁל יד'226: מַא (קפ"ט) אָרֶף וְרַחֵם. וּמִקַּל מְקוֹם נָכוֹן לְחַשׁ לְדַבְרֵי הַגֹּאֲוִים שֶׁסּוֹבְרִין שְׁלִכְתַּחְלָה לֹא יִעֲשֶׂה אוֹתָן קַטְנִים מְאָדָּעִים עַל אֲצָבוּעִים228 (הִנְנוּ עַם הַתּוֹרָא. וְעַיִן בְּעֵלֶת-תְּמִיד שְׁתַּבַּח, דָּאִם אִין מְחֻזְיק עַם הַתּוֹרָא רַק כְּאַצְבָּע עַל אֲצָבַע אֶפְלוֹ בְּדִיעֻבְד פּוֹסְלוֹי'229). וְכֵן פְּסֶק בְּסַפֵּר בִּאוּר-מְדַכִּי, וְעַיִן בְּסַפֵּר אֲלֵיָהּ רַבֵּה שֶׁלְמַר עֲלִיָּהֶם נִכּוֹת, וּמִקַּל מְקוֹם סִים דְּכָל בְּעַל-גַּנְשׁ וְזֵהָר לְעִשׂוֹת הַתּוֹרָא רַחֵם ב' אֲצָבוּעִים; וְלְבַד כָּל אֵלוֹ, מְצוּי מְאֹד בְּאֵלוֹ הַתַּפְלִין הַקֵּטְנִים שְׁפָרְשִׁיתִיהֶן גְּרוּעוֹת עַד מְאֹד מְצַד דַּחַק הַמְּקוֹם, כְּאֲשֶׁר בְּעֵינַי רֵאִיתִי הַרְבֵּה מֵהֵם, עַל-כֵּן הַשּׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ יִשְׁמֵר מֵהֵם: מ"ב (קצ) הִלְכָה לְמַשָּׁה מְסִינִי. וְאֵם נַתְקַלַּק הַשִּׁי'ן וְאֵינּוּ נִכְרִי, (קנא) צָרִיף לְתַנְיָה מְחַדָּשׁ דְּוִמְאָ דָּאִם נַתְקַלַּק רֵבֻעַ, הַמְבַרָר בְּסַמְרוֹ: (קצא) כְּמִין שִׁי'ן. וּמִשְׁמַע (קנא) בְּאַחְרוּנִים דְּתַמּוֹנַת שִׁינַי'ן שְׁלֵנוּ שְׁאֵנוּ עוֹשִׂין בְּתַפְלִין דִּי, דִּלָּא בְּעֵינַי דְּוִקָא כְּתַב סֶתְ"מ מִמֶּשׁ אֶלָּא בְּגַמְרָא232. וּמַנְהַג סּוֹפְרִים כְּהִיּוֹם בְּאַיָּה מְקוֹמוֹת לְהַדָר וְלְעִשׂוֹת בְּכַתְּבֵי אֲשׁוּרִית מְשִׁ: (קצב) בּוֹלֶטֶת וְכו'. וְאֵם עֲשֶׂה הַשִּׁי'ן כְּקַלֵּף אַחַר וְהַדְּבִיק בְּדָבָק עַל הַבֵּית. (קנט) פְּסוּל233: (קצג) מְקַמְטִי הַעוֹר. דִּהֲיַנּוּ שֶׁמְקַמֵּט הַעוֹר בְּמַלְקָט עַל־יָדֵי עֲלֵהִין קֶפֶלֶה, שֶׁכּוֹפֵל מִהַעוֹר עַד שְׁנַעֲשׂוֹ סֵעִיפֵי הַשִּׁי'ן234). וְלְעִשׂוֹת עַל־יָדֵי דְפוֹס, דִּהֲיַנּוּ שֶׁעַל הַדְּפוּס חַקוֹק שִׁי'ן בּוֹלֶטֶת235 (וְדוּחַק הַדְּפוּס בְּעוֹר הַבֵּית וְנַעֲשֶׂה תֹאֲר שִׁי'ן, עֵינַי בְּטִי' וּמְגַן אֲבָדָהֶם דְּמִשְׁמַע דְּלִכְתַּחְלָה טוֹב לִמְנַע מִזֶּה236). וּבִכְנֻסַת הַגְּדוּלָה כִּשְׁם תְּשׁוּבַת הַרְמ"ע כְּתַב דְּוָהוּ יוֹתֵר הַדוֹר, וְכֵן הַמְּנַהֵג פְּשׁוּט כְּהִיּוֹם לְעִשׂוֹתוֹ בְּדְפוּס מְפָיִ שְׁעַל-יָדֵינָה יֵשׁ לֶה תֹאֲר שִׁי'ן בְּהִלְיוֹתֶיהָ וְזִינְיָה יוֹתֵר מִשִּׁי'ן הַמְקַמְטָת מִהַעוֹר237: (קצד) שֶׁל יְמִין הַמִּנְיָח. וְאִין (ו) חְלוּק בְּזֶה בֵּין אִטֵּר לְאַחַר, דְּבַחַר יְמִין וְשִׁמְאֵל דְּעֵלְמָא אוֹלִיָּן238: (קצה) אֵינּוּ נִפְסַל. אָבֵל (ל) אִם עֲשֶׂה בְּשְׁנֵי הַעֲדָדִים רַק שִׁי'ן שֶׁל שְׁלֹשָׁה רֵאשִׁים אוֹ אֲרָבַעֶה, פּוֹסוּל, וְכִלְשֵׁן אִם חָסַר לְגַמְרֵי שִׁי'ן אֶחָד: מַג (קצו) שֶׁל שִׁי'ן. (כז) בֵּין דִּמְיָן וּבֵין דְּשִׂמְאֵל: (קצז) יִגִיעַ וְכו'. דִּהֲיַנּוּ עַד הַתּוֹרָא מְמֻשׁ, וּבְדִיעֻבְד

שְׂעָרֵי תְשׁוּבָה

בְּשׁוֹת נוֹדַע בִּיהוּדָה כִּי א' שִׁישׁ סּוֹפְרִים אָמְנִים מִטִּיחִים טִיחָה עָבַה עַל הַבְּתִים וְעִי שִׁמְנִים שֶׁפִּרְטוּשׁוּ הֵם שַׁחֲרִים בְּהַכְּלִית הַדְּרוֹר, אִין לְחַשׁ מְשׁוּם שֵׁאִיר דְּכָל לְנֹאוּתוֹ אֵינּוּ חָזִיק, דְּכָל הַשָּׁרָה לְשַׁחֲרִית לְהִשְׁחִיר בְּכָל לְנֹאוּתוֹ הוּא, וְגַם בְּשִׁנְיָה שֶׁהוּא מִטִּחַ הַטִּט הַעֵב אִין חָשַׁשׁ מְשׁוּם מַחִיקַת הַשִּׁי'ן, שְׁחֵרִי אִין שְׁם רַק הַשִּׁי'ן לְבָד, וְגַם הַחֲפָצִי לְנוֹי אֵינּוּ מְכַבֵּל, וְלִכֵּן תַּפְלִין דְּמֵאִיר עֲלֵמָה הֵם וְיֵשׁ בְּהֵם מְשׁוּם נְאֻנּוֹתוֹ; וְאִף-עַל-פִּירְסֵין יֵשׁ לְהַחֲמִיר מֵעַט יִתְהַה טִיחִים עַבִּי יוֹתֵר מְעוֹר הַבְּתִים, וְגַם פְּשִׁיאַת שְׂעָרָךְ שָׂרָבַע הַבְּתִים יִתְהַה בְּתִים עֲצָמִם בְּלא הַטִּיחִים, וְאֵם עוֹשֶׂה הַרְבּוּעַ עַל-יָדֵי הַטִּיחִים הוּא שִׂלָּא כְּרוּן. וְגַם יֵשׁ לְאַסֵּר שֶׁלֹּא לָתֵת לְחוּץ הַטִּיחִים הַזֶּה עֲצָם פּוּל שְׁחוקֵי, דְּבַעֲנוּן

בְּאֹר הַלֵּכָה

נִכְרוּ, אִף דְּמַרְצֵי הַחַיִּי-אָדָם לְהַר שִׁהִיּוֹ הַחַרְיִיצִין עַל־כְּלָפִינִים כְּעֵצֶם הַבְּדָלָת הַבְּתִים וְלֹא בְּהִלְגָּלֵי'ן לְבָד. וּבְתְשׁוּבַת חֲתָם-סוֹפֵר סִימָן ה' מִשְׁמַע הַהַנְוִגָּיָן לְעִשׂוֹת תַּפְלִין עַל-יָדֵי דְבוּק לֹא מִהֵנִי אֶפְלוֹ הַחַרְיִיצִין נִכְרוֹת227, אֶלָּא יִתְהוּ מִכְּבֻלוֹת לְקַמְרֵי וְאוֹ יִתְהוּ שִׁהִיּוֹה בְּרֵבוּעַ גָּסִם, כִּי מְצוּי שְׁעַל-יָדֵי הַהַבְּדֵל נֶאֱכָר הַרְבּוּעַ, וּמְנַהֵג הַעוֹלָם בְּמִדְוֵתָנוּ כַּחֲתָם-אָדָם, וְכֵן מִשְׁמַע בְּסַפֵּר יִשְׁוִעוֹת-יְבָקָב. וּמִקַּל מְקוֹם כָּל יָדָא שִׁמִּים יִתְהוּ לְכַתַּחְלָה לְעִשׂוֹת הַבְּתִים נִכְרוֹתִים, וְכְמוֹ שְׁתַּבַּח הַחַיִּי-אָדָם גּוֹפֵר דְּלִכְתַּחְלָה פִּישִׁטָּא דְנָכוֹן לְעִשׂוֹת כֵּן. וְהֵנָּה אִם לֹא יִתְהוּ מְדַבְּקִים כִּלְלֵי, מְצוּי לְפַעֲמִים שֶׁתַּתְקַלַּק הַרְבּוּעַ בְּהַקְּשִׁיף הַזְּמָן עַל-יָדֵי זֶה, עַל-כֵּן אָפֵר שֶׁטּוֹב יוֹתֵר שְׁדַבְּק מֵעַט הַעוֹרוֹת שְׁבִין בֵּית לְבֵית, וְאֵם הַעוֹרוֹת לֹא יִגִיעוּ זֶה לָזֶה יִפֵּן לְחֹלֶק חֲחִיכֵת קַלֶּף דַּק עַם דְּבָק שִׁתֻּבְרַם יְהִדוּ, וְיַעֲדוּ הַבְּתִים וְכֵן בְּרֹאשֵׁי הַבְּתִים לֹא יִתְהוּ מְדַבְּק כִּלְלֵי, וְכַוְנָה יִתְהוּ עֵדוּן כָּל הַחַרְיִיצִים מְבַרָר הַיִּטָּב וְגַם רֵבוּעַ וְיִתְהוּ גָסִם; אִף בִּאֶפֶן זֶה צָרִיף לְהַר מְאֹד תְּמִיד שֶׁלֹּא לְתַתַּב כְּמָקַם בֵּית אֶחָד מְחַבְרוֹ כִּדִּי שֶׁלֹּא יִרְבַּע עַל-יָדֵינָה הַעוֹר שְׁבִין בֵּית לְבֵית: * אָרֶף וְרַחֵם הַבְּתִים וְכו'. עֵינַי בְּעַרוּכִין צַה ע"ב בְּגַמְרָא, וְעַיִן הַיִּטָּב בְּרֹאשׁ בְּהִלְכוֹת קַטְנוֹת בְּסַדֵּר תַּקּוּן תַּפְלִין כְּבִירוֹהָ מַה שְׁתַּבַּח לְעַנּוּן שְׁעוֹר הַתַּפְלִין, וּבְכִאוֹר הַגִּי'א בְּסִטְףָּן זֶה. וְעַל־כְּלָפִינִים נְרָאֵה לְעִנְיַת דְּעֵמִי, דְּאֶפְלוֹ לְפִי עֵשֶׂת שֶׁלֶּחָן-עֲרוּף דָּסְתַם הַלֵּכָה דָּאִין לָהֶם שְׁעוֹר, מִקַּל מְקוֹם לְפִי מַה דְּמוּכַח עַל חֲבִירוֹת כְּבִירוֹת וְכֵן כִּדִּי אִין מְקוֹם רַק לְהַנִּיחַ שְׁנֵי תַפְלִין וְלֹא שְׁלֹשָׁה, יֵשׁ לְהַר עַל־כְּלָפִינִים שֶׁלֹּא לְלַבַּשׁ תַּפְלִין פְּעַם קַטְנִים מְאֹד וּפְעַם שִׁהִיּוֹ גְּדוּלִים שְׁלֹשָׁה פְּעַמִּים כְּמוֹ הַרְאוּנוֹם, כְּגוֹן שֶׁבְּפַעַם הַרִּאשׁוֹן הִיוּ שְׁעוֹר אֲצָבֵעַ וְחָצִי עַל אֲצָבֵעַ וְחָצִי וּבְפַעַם שְׁנֵי הִיוּ ד' אֲצָבוּעוֹת וְחָצִי עַל ד' אֲצָבוּעוֹת וְחָצִי וְהַיָּה גּוֹנָא, דְּמַמָּה נְשִׁפֶף: אוֹ הַתַּפְלִין הַרְאוּנוֹם הִיוּ קַטְנִים מִשְׁעוֹר אוֹ הַתַּפְלִין הַשְּׂנַיִים מִנְחִים שֶׁלֹּא מְבַקְּשִׁים תַּפְלִין, וְעַיִן לְמַעַן בְּסִטְףָּן וּרְגֵל סֵעִיף א' אִין לְעִשׂוֹת תַּרְפִּי דַּחְסִיר אֶפְלוֹ שֶׁלֹּא בִיּוֹם אֶחָד. וְאִף דִּישׁ לְדַחֲוֹת, דְּכִמּוֹן הַגְּמָרָה הִיוּ תַפְלִים מְמַעֵים כְּאַצְבָּעִים יוֹתֵר מַה שֶׁאִין כֵּן בְּזֶה, אָבֵל אַסֶּכְפֵן אַנְדָּא רֵאִיתַת הַרִּאשׁוֹ שִׁשׁ, וְהַשְּׁלֶחָן-עֲרוּף דַּפְסַק דִּלָּא כְּמֵרָא"שׁ, לֹא נִכְרוּ בְּאַחְרוּנִים שִׁהִיּוֹה מַחְמַת זֶה כִּי אִם מְשַׁעַם אַחַר, עֵינַי בְּכִיתִי-יוֹסֶף וּבְכִאוֹר הַגִּזִּין. וְהַנְכוּן לְאֹדָם, שִׁהִיּוֹ תַפְלִין תְּמִיר מִמַּעֲשִׂים, דִּהֲיַנּוּ לֹא פְחוּת מִשְׁעוֹר אֲצָבַעִים עַל אֲצָבַעִים וְלֹא יוֹתֵר מִד' עַל ד' אֲצָבוּעוֹת, וְהִנְנוּ עַם הַתּוֹרָא וּמְעַבְרָמָא, דְּבַהּ נִצָּא עַל-כְּלָפִינִים מִדְּרַגָּא דְּדִי הַכֵּל: * וְגַבְהָן. עֵינַי בְּגַמְרָן אַבְרָהָם230: * אִין לוֹ שְׁעוֹר. וְעַיִן בְּסַפֵּר שֶׁלֶּחָן-שְׁלֹמֹה שְׁתַּבַּח דְּמִקַּל מְקוֹם לֹא יִעֲשֶׂה תַפְלִין גְּדוּלִים עַד מְאֹד, שְׁעַל-יָדֵינָה לֹא יִתְהוּ הַכְּאֶשֶׁר לְהַנִּיחוֹ עַל מְקוֹם עֲצִיבַת הַשְּׁעוֹרוֹת231, וְכֵן שְׁעַל־יָדֵינָה יְבוּא לְהַנִּיחַ קֶצֶת עַל הַחֲצִי עֲצָם שְׁסֻמוֹךְ לְבֵית-הַשָּׁחִי אוֹ מְקוֹםם שֶׁאֵינּוּ בְּשֵׁר הַתְּפִיחָה, עַד כְּאֵן לְשׁוֹנוֹ. וְעַיִן מַה שְׁתַּבְּחֵי לְעִיל בְּסִטְףָּן כּוֹ סֵעִיף ט' בְּבִאוֹר הַלֵּכָה: * שִׁי'ן שֶׁל תַּפְלִין הַלֵּכָה לְמַשָּׁה מְסִינִי וְכו' כְּמִין שִׁי'ן. עֵינַי בְּמַשְׁנֵה בְּרוּרָה דְּאֶפְלוֹ כְּתַב שְׁלֵנוּ וְכו' אֶלָּא דְּגַמָּא, הוּא מִתְכַּ"ב עוֹן שְׁם. וְלִפִּי זֶה יֵשׁ לְעַנּוּן מְמַה דְּפֶסֶק הַנִּשְׁמַת-אָדָם דָּאִם יֵשׁ קֶצֶת הַפֶּסֶק בֵּין הַיִּידִין לְהַשִּׁי'ן, דִּהֲיַנּוּ שֶׁאִין מְגִיעַ בְּשׁוּלוֹ הַתַּחְתּוֹן, דְּמַעֲכַב בְּדִיעֻבְד כְּמוֹ כְּסֵפֵר-תּוֹרוֹה, דְּלִכְאוּרָה לְהַכֵּ"ח אֶפְשֶׁר דְּרַק לְכַתַּחְלָה צָרִיף לְהַר לֹא לְעַבְבָא. וְצָרִיף עֵינַי: * תְּרִיץ שֶׁל שִׁי'ן וְכו' יִגִיעַ עַד מְקוֹם הַתָּפָר. וּרְיַע דָּאִין לְחַשׁ, וּמֵה שְׁתַּבַּח בְּהַדְּכִי-מַשָּׁה דְּמַבְרָף שְׁאֲמַר מִשְׁמַע שְׁמַחֲמִיר לְפָסֻלו, בְּבִרְבּוּ שְׁאֲמַר שְׁלַפְנִינוּ לִיתֵא, וְאַדְרַבְהָ בְּהִי"ה שְׁם הִבֵּי לְהַקַּל בְּדִיעֻבְד:

תְּרַגּוּם: 1 בְּרַק.
(קנא) שְׂעָרֵי-תְשׁוּבָה: (קנא) גְּמָרָא: (קנא) שְׁלֶחָן-שְׁלֹמֹה וְשִׁא: (קנא) הַכֵּ"ח וְהַמ"ע וְעֵלֵת-תְּמִיד: (קנט) יִשְׁוִעוֹת-יְבָקָב, וְתְשׁוּבוֹת רַע"א סִימָן יא וְשִׁא: (ל) מְגַן-אֲבָרְהָם: (ל) פְּרִי-גֻזְרִים: (כז) הַגִּי'ז וְרֶשֶׁטוֹט:

וְיַעֲבֹד, עַיִן בְּמַשְׁנֵה בְּרוּרָה דִּישׁ לְהַקַּל, וְכֵן כְּתַב בְּרַחֲמֵי-מַשָּׁה בְּשֵׁם הָאוֹר וְרַיַע דָּאִין לְחַשׁ, וּמֵה שְׁתַּבַּח בְּהַדְּכִי-מַשָּׁה דְּמַבְרָף שְׁאֲמַר מִשְׁמַע שְׁמַחֲמִיר לְפָסֻלו, בְּבִרְבּוּ שְׁאֲמַר שְׁלַפְנִינוּ לִיתֵא, וְאַדְרַבְהָ בְּהִי"ה שְׁם הִבֵּי לְהַקַּל בְּדִיעֻבְד:

שְׂעָרֵי הַצִּיּוֹן

הַלְבוּת תְּפִלִּין סִימָן לַב

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק קפח]

נְרָאָה כְּאַרְבַּעַת כְּתוּבִים פְּסוּלִי, דְעַל־דִּירְיָה נְעֻשָׁה תְּפִלָּה שֶׁל יְדֵי⁽²²⁶⁾.

(226) ואף על פי שמבפנים הרי הוא מחולק לארבעה בתים, מי"מ פסול לפי שמבחוץ הרי הוא אחד, וכמו ששנינו בגמרא (מנחות לד, ב) שמי שאין לו תפילה של יד אבל יש לו שתיים של ראש, יכסה עם עור על אחת מהן ויניחה על היד, וכמבואר בשו"ע לקמן (סמ"ז).

[בה"ל ד"ה חריץ שבין בית לבית]

לא מְהַיָּ אֶפְלוּ הַתְּרִיעִין נְקוּוֹת⁽²²⁷⁾.

(227) החיי ארם והחתם סופר דיברו באופן שמדבק ארבעה עורות ועושה מהם את הבית, שאף על פי שהבית צריך להיות עשוי מעור אחד, סומכים לומר שדבק חיבור הוא ונחשב כעור אחד, ולפי זה כתבו, שלשיטתם של המדבקים [הסבורים שדבק נחשב חיבור] אין ליתן דבק בין הבתים, מפני שהוא מחברם יחד כבית אחד. אכן, באופן שהדבק אינו מגיע עד למעלה כתב הבה"ל שנחלקו בזה, שהחיי אדם הכשיר על פי המבואר בשו"ע כאן שדי בכך שלמעלה יהיו פרודים, ואילו בחתם סופר משמע שפסל בזה מפני שהדבק הופכן למעשה לבית אחד, והפירוד שלמעלה קטן מדי מלהחשיבם כבתים נפרדים [ולא היקל השו"ע כאן אלא כשהבתים פרודים עד למטה אלא שאין חריצם ניכר עד שם, מחמת שנצבעו בצבע וכדומה].

ולשיטת החתם סופר עצמו, כתב במשנב לעיל (ס"ק קעב) שאין לעשות תפילין מארבעה עורות נפרדים המדובקים יחד.

[משנב ס"ק קפט]

מְאַצְבְּעִים עַל אֶצְבָּעִים⁽²²⁸⁾ וכו', אֶפְלוּ בְּרִיעֵבֶד פְּסוּלוֹ⁽²²⁹⁾.

(228) וכתב הפמ"ג (א"א ס"ק נו) שהיינו אגודלים, וראה גמרא מנחות (מא, ב). ומקור דברי הגאונים, כתב הבה"י שהוא מהגמרא בעירובין (צה), שמבואר שם שיש מקום בראש להניח שתי תפילין, ואמרינן בגמרא (שבת סג, ב) שהציץ רחב שתי אצבעות, ומונח במקום תפילין, ומבואר בגמרא (זבחים יט, א, ערכין ג, ב) ששערו של כהן גדול היה נראה בינו ובין המזנפת, ושם היה מניח תפילין, ומסתמא היה אותו מקום של התפילין שתי אצבעות כרוחב הציץ.

(229) שאף על פי ששעור אצבעים אינו מעכב בדיעבד, שהרי לא הזכיר בגמרא שיעור זה, מי"מ שיעור אצבע הוא מעכב, שאם לא כן הרי יש מקום לשלש תפילין, ומוכח שצריך על כל פנים יותר משיעור אצבע.

[בה"ל ד"ה וגבהן]

צִין קָמָן אֶתְרָהֶם⁽²³⁰⁾.

(230) שהעתיק את דברי הבה"י בשם האורחות חיים, שמנהג החכמים ואבות בית דין לעשות את גובה התפילין של ראש יותר משלש אצבעות, כיון שמניחים אותן בגלוי, אבל תלמיד בפני רבו שמכסה את התפילין [כמו שהובא בשו"ע לעיל סי' כז ס"יא], מניחן קטנות כאצבע ומחצה תחת המזנפת, ובדרכי משה (אות טו) כתב, שמהרמב"ם משמע שלמצוה מן המבואר יש לעשות את גובה הבתים כאורכן, ולא ראיתי נהגין כן.

[בה"ל ד"ה אין לו שעור]

שְׁעָלֵי יְדֵינָהּ לֹא יִהְיֶה כְּאַפְשֵׁר לְהַנִּיחַ עַל מְקוֹם צְמִיטַת הַשְּׁעוּוֹת⁽²³¹⁾.

(231) וכמו שכתב במשנב לעיל (סי' כז ס"ק לג), שכל התפילין צריכות להיות מונחות במקום ששייך קרחה, דהיינו שאפילו הקצה התחתון של התיתורא יהיה מונח על מקום תחילת עיקרי השערות.

[משנב ס"ק קצא]

דְּלֹא כְּעִינֵן דְּרָקָא כְּתָב סְתִימָא מְשֵׁי אֶלָּא דְּגָמָא⁽²³²⁾.

(232) ולהלן (ס"ק קצח) כתב שתהיה על השינין צורת יודיין, ולא קוים פשוטים בעלמא. וכן שצריך לעשותה לשמה, וכמו שכתב לקמן (סי' לט ס"ק ז).

[משנב ס"ק קצב]

וְאִם עֲשֶׂה הַשִּׁינִין בְּקֶלֶף אַחַר וְהַדְּבִיק בְּדָבָק עַל הַבֵּית, פְּסוּלוֹ⁽²³³⁾.

(233) ובטעם הדבר כתב בשו"ת רעק"א (מהדו"ק סי' יא), שיש לחוש שמא דבק אינו חיבור, ואם כן אין השיין מחוברת לבית.

והחזו"א (או"ח סי' יא ס"ק ח) הקשה, שלעיל (ס"ק קעב) וכן בביה"ל (ס"ח ד"ה מעור) פסק שדבק נחשב חיבור, ואם כן היה לו להכשיר שיין המדובקת לבית. וכתב לישב שאפשר ששיין צריכה יותר חיבור.

[משנב ס"ק קצג]

שְׁכּוּפְלֵי מְהַעוֹר עַד שְׁנַעְשׂוּ סְעִיפֵי הַשִּׁינִין⁽²³⁴⁾.

(234) ולענין בתים העשויים מעור בהמה גסה שאי אפשר לקמט אותם בצבת, כתב המשנת הסופר (סי' כא ס"ח ביאור הסופר ד"ה יש) שיש ללחלח את העור, ולאחר שיתרכך מעט יש ללחוץ על העור כלפי חוץ בעזרת מברג וכדו' כצורת שיין, ואחר כך יכול להכניסו בדפוס ליפוחו כצורת שיין נאה. עוד כתב שם, שיש לודקק ללחוץ בריחוק מעט מקווי השיין, שאם יתחיל ללחוץ קרוב לקווי השיין, יתכן שעל ידי שידחקו שם יבלוט הקו על ידי מה שדוחק את צדדיו, ויהיה 'חק תוכות'. וראה שם שכתב אופן נוסף, שיש לעשות השיין בתחילה על ידי דפוס באופן של 'חק תוכות', ואחרי שיצא השיין יניח ברזל חלק לגמרי ויכניסו לפרע"ס [מכשכש] כדי שיתבטל השיין, ולאחר מכן ייקל עליו להוציא השיין בכלי על ידי 'חק יריכות'.

[משנב ס"ק קצד]

שְׁעָלֵי הַדְּפוס חָקוּק שִׁינִין בּוֹלְטוֹת⁽²³⁵⁾ וכו', וְנַעֲשֶׂה תֵּאָר שִׁינִין, עֵינֵן בְּטוֹ וְקָמָן אֶתְרָהֶם דְּמִשְׁמַע דְּלִכְתָּחֵלָה טוֹב לְמַנְעַ מִזְּהָ⁽²³⁶⁾.

(235) אבל שוקעת, מבואר באור זרוע (ח"א סי' תקסג) שהוא 'חק תוכות'.

(236) משום שעדיין יש לחוש שנעשה על ידי 'חק תוכות', וכמבואר במג"א ובלבושי שרד (ס"ק נו), שמתוך שהעור רך, נדחק גם סביבות האות ולא נעשה על ידי מעשה שלו ממש. וטעם נוסף כתב הט"ו (ס"ק לה), שדפוס הוא כמו חקיקה, ואין לעשות חקיקה בכתב התפילין.

[משנב ס"ק קצה]

מִפְּנֵי שְׁעָלֵי יְדֵינָהּ יֵשׁ לָהּ תֵּאָר שִׁינִין בְּחִלְיוֹתֶיהָ וְזִינָהּ יוֹתֵר מִשִּׁינִין הַמְּקַמְטֵת מְהַעוֹר⁽²³⁷⁾.

(237) לשון זה מקורו באור זרוע (שם) וברורו שאמר (ג"ה כא), ומשמע שלכתחילה נכון לעשות לה תגין [וראה משנת הסופר סי' כא שעה"צ ס"ק סב בשם ספר אות חיים].

[משנב ס"ק קצז]

וְאִין חֲלוּק בֵּינָהּ בֵּין אֶשֶׁר לְאַחֶר, דְּכֶתֵר יְמִין וְשְׂמָאל דְּעֶלְמָא אֶזְלִינָן⁽²³⁸⁾.

(238) היינו, שמה שעושים שיין של ארבעה ראשים מצד שמאל, אין זה משום שהוא משמאל המניח אלא משום שהוא מימינו של העומד מולו, ומבואר בא"ר (ס"ק סו) בשם ספר תיקון תפילין, שהעומד מולו וקורא הוא הקב"ה, והשיין של ארבעה ראשים הוא כנגד השיין שבלוחות [כמו שכתבנו להלן ס"ק קצח], ולכך מקומו מימינו של הקב"ה, כדכתיב 'מימינו אש דת למו', והשיין של שלשה ראשים הוא כנגד הכתב שלנו, ולכן מקומו הוא מימין המניח, ואשר על כן אין חילוק בין איטר לאחר.